

Når mennesker møter bjørn i skogen

Er bjørnen farlig i møte med en turgåer eller bærplukker? Hvordan kan man forvente at en bjørn reagerer på møter med mennesker i skogen? Det Skandinaviske bjørneprosjektet har forsøkt å finne ut av dette gjennom forsøk utført i Dalarne og Gävleborgs län. De gikk innpå bjørn 205 ganger, men opplevde aldri noen aggressiv reaksjon.

32

AV GRO KVELPRUD MOEN, OLE-GUNNAR STØEN, SVEN BRUNBERG OG JON SWENSON

Bjørnebestanden i Skandinavia har i de siste tiårene økt og ekspandert, og består nå av omtrent 3200 dyr. Flere bjørn i skogen vil sannsynligvis føre til flere møter mellom bjørner og folk som ferdes i naturen i de kommende årene. Men hvordan er det normalt at bjørner reagerer på møter med mennesker, og bør vi være redde for å gå i skogen hvis det er mulighet for å møte på bjørn?

Oppsøkte bjørnene

Over tre feltseonger fra 2006 til 2008 gjennomførte feltpersonell og tre masterstudenter i det Skandinaviske Bjørneprosjektet 205 eksperimentelle forsøk på GPS-merka bjørner, for å finne ut av nettopp dette.

I forsøkene benyttet vi oss av ny teknologi som gjorde det mulig å laste ned GPS-posisjoner fra de merka bjørnene hvert minutt i angitte perioder. Våre bevegelser i terrenget ble registrert med en håndholdt GPS, slik at vi senere kunne analysere bjørnenes bevegelser mot våre egne. Forsøkene startet 500 til 1000 meter fra bjørnene, og de ble passert på



Binne med 2-årig unge har blitt påsatt GPS-halsbånd for studier av bjørnenes reaksjon i møte med mennesker. Halsbåndet leverer som standard en posisjon hver halvtime via SMS. Under forsøkene økes frekvensen til en posisjon i minuttet, slik at bjørnens bevegelser kan studeres når forskerne passerer nær bjørnen. Foto Ole-Gunnar Støen, Det Skandinaviske Bjørneprosjektet.

cirka 50 meters hold med vinden mot bjørnen på passeringpunktet (Fig. 1). Gjennom forsøkene ville vi se på hvilken atferd man kan regne som normal for bjørner i møte med mennesker, og med dette hvilken atferd man kan forvente at en bjørn har. Vi ville også prøve å finne ut hvilke variabler som påvirket atferden til bjørnene. Feltpersonene oppførte seg derfor som turgåere med hensyn til fart og lydnivå.

Vanskelig å se

Forsøkene ble utført midt på dagen, fordi dette er den perioden hvor bjørnene oftest ligger i dagleie og folk er ute i skogen. Siden bjørnene var i ro, ble det enklere å optimalisere vindretning og plassere seg i terrenget i forhold til bjørnen. Noen av bjørnene var likevel aktive i denne perioden, særlig om

høsten i bærseongen da de bruker mye tid på å spise bær. Under forsøkene benyttet vi peileutstyr for å lokalisere og overvåke bevegelsene til bjørnene, og vi var derfor mye bedre utrustet til å oppdage bjørnene enn en vanlig turgåer, ved at vi visste både retning og omtrentlig avstand til bjørnene.

Likevel hørte eller så vi bjørnene i bare 15 % av forsøkene. Den lave oppdagelsesraten kan skyldes at bjørnene ofte ligger i dagleie i relativt tett kratt, noe som gjør den vanskelig å se. Dette er også et klart uttrykk for at bjørner unngår mennesker dersom det finnes muligheter for det, noe som underbygges av at alle de observerte bjørnene gikk eller sprang fra stedet etter å ha blitt observert (Fig. 2). Sjansen for at en vanlig turgåer skal møte på bjørn er derfor veldig liten.





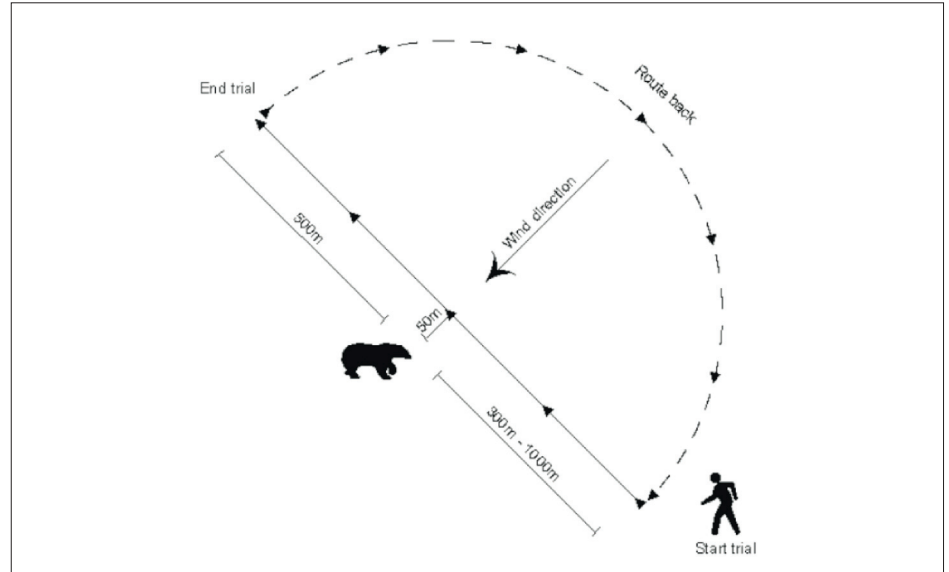
Jon Swenson er leder av det Skandinaviske Bjørneprosjektet. Foto Per Fossheim.

De fleste stakk av

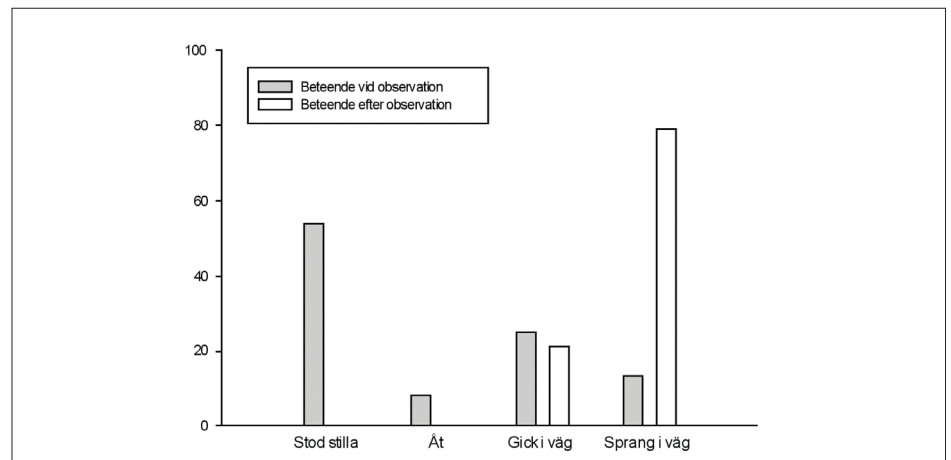
Bjørnene i forsøkene viste stor variasjon i sine reaksjoner på menneskelig forstyrrelse. De fleste (68 %) beveget seg vekk fra oss før vi passerte dem. Noen ble liggende å trykke og beveget seg vekk etter passering (8 %), mens andre ble værende i det samme området også etter forsøket (24 %). Ingen av disse reaksjonene på møter med mennesker bør bli ansett som unormale. Bjørnene beveget seg oftere bort dersom minimumsavstand fra observatør til bjørn var kort, og dersom det var lite vegetasjon der bjørnen oppholdt seg. Vegetasjonsdekke vil antageligvis spille en rolle for hvor godt bjørnen anser seg selv for å være gjemt, og dermed hvilken beskyttelse for å bli oppdaget av en turgåer.

Flyktet en snau kilometer

Av bjørnene som var passive i dagleie når forsøket ble gjennomført, flykta yngre bjørner ved lengre avstand enn de eldre bjørnene. En grunn til dette kan være at yngre bjørner mangler erfaring med mennesker og derfor beveger seg vekk på lengre avstand. Bjørnene som beveget seg vekk, gikk i gjennomsnitt 943 meter fra det opprinnelige dagleie til nytt dagleie, og brukte gjennomsnittlig 22 minutter før de la seg i nytt dagleie. Noen bjørner beveget seg over 6 km før de la seg i nytt dagleie, andre beveget seg under 100 meter, og noen bjørner fortsatte å være aktive resten av ettermiddagen. Distansen bjørnene gikk og tiden de var aktive etter å ha beveget seg fra det opprinnelige dagleie var lengre i bærseongen enn tidligere på sommeren. Bjørnene beveget seg også oftere bort fra oss i bærseongen. Man har tidligere sett at bjørner bruker dagleier i tettere vegetasjon i bærseongen enn ellers. Denne forskjellen mellom sesonger kan ha sammenheng



Figur 1: Fra 2006-2008 ble 205 forsøkt utført. Observatørene startet forsøket 300-1000 meter fra bjørnen, og passerte bjørnen på 50 meters hold med vinden mot bjørnen på tidspunktet for passering (Etter Pedersen 2007).



Figur 2: Dersom bjørnene ble observert i løpet av et forsøk, ble atferden ved observasjonen registrert. Figuren viser prosentvis fordeling av atferden til bjørnene når og etter de ble observert (Etter Moen 2009).

med økt aktivitet i skogen av bærplukkere og jegere, og at bjørnen blir mer varsom og tilpasser seg dette ved å øke avstanden til personer som nærmer seg.

Nedarvet skyhet

Ingen av bjørnene viste noen form for aggressiv atferd mot feltpersonene under forsøkene. Den skandinaviske bjørnen er regnet for å være mindre aggressiv mot mennesker enn sine slektninger i Nord-Amerika og Asia. Rundt forrige århundreskifte var uttaket av bjørn stort, og populasjonen gikk fra 4000-5000 individer rundt 1850 til 130 individer rundt 1930. Bjørnene som overlevde dette uttaket var de som unngikk mennesker, og sannsynligvis var mest sky. Dette trekket kan ha blitt nedarvet, og er fortsatt tilstede i populasjonen. Den skandinaviske brun-

bjørnen kan likevel opptre aggressivt dersom bjørnen er skadet, eller i andre situasjoner, som en binne med årsunger, en bjørn ved hi eller på kadaver. Vår studie var ikke rettet spesielt mot bjørnens reaksjoner i disse situasjonene, men vi observerte åtte tilfeller av ferskt kadaver der bjørnen hadde oppholdt seg når vi passerte den. Selv i disse tilfellene opptrådte ikke bjørnene aggressivt.

Våre resultater viser at bjørnene vanligvis prøver å unngå konfrontasjon med turgåere, og dette støtter konklusjonen til tidligere studier som viser at den skandinaviske brunbjørnen vanligvis ikke er aggressiv i møter med mennesker. Vår oppfordring er at folk bør fortsette å bruke naturen rundt seg uten å frykte bjørnen!